

Ю. А. Малашенко,
аспірант, Національний університет водного господарства та природокористування

КЛАСТЕРІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ЗА РІВНЕМ ІНФРАСТРУКТУРНО-ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

J. Malashenko,
National University of Water Management and Nature Resources Use

CLUSTERING SERVICE COMPANIES IN UKRAINE ON THE CONTENT OF INFRASTRUCTURAL, INSTITUTIONAL SUPPORT

Стаття присвячена проблематиці релевантності окремих організацій в інфраструктурно-інституційному забезпеченні підприємств сфери послуг в Україні. Розраховано деревовидну дендограму кластеризації аналізованих підприємств України за показниками інфраструктурно-інституційного забезпечення. В рамках інфраструктурно-інституційного забезпечення підприємств сфери послуг в Україні розраховано функціонування двох кластерів інфраструктурно-інтегрованих підприємств та інституційно-орієнтованих підприємств.

The article is devoted to the relevance of individual organizations in the infrastructure and institutional support of the enterprises of sphere of services in Ukraine. Calculated the tree dendogram clustering of the analyzed enterprises of Ukraine on indicators of infrastructure-institutional support. In the framework of the infrastructure and institutional support, the enterprises of sphere of services in Ukraine calculated the operation of the two clusters of infrastructure – integrated enterprises and institutionally-oriented enterprises.

Ключові слова: результативність, релевантність, інфраструктурно-інституційне, забезпечення, підприємства, сфера послуг, аналіз, забезпечення, показники, функціонування.

Key words: effectiveness, relevance, infrastructure and institutional, security, enterprises, services, analysis, security, performance, performance.

ВСТУП

Новітні економічні негаразди в національній економіці свідчать про значну роль інфраструктурно-інституційного забезпечення підприємств сфери послуг. Від того, наскільки правильними та адекватними будуть дії інституцій, які покликані забезпечувати розвиток зовнішньоекономічної діяльності, залежить майбутній розвиток України. У свою чергу, необхідно враховувати те, що на світовій економічній арені існують загальноприйняті принципи і методи управління інфраструктурно-інституційним забезпеченням, які з підвищенням вимог до функціонування підприємств на зовнішньоторговельних ринках, в умовах зміни кон'юнктури, постійно модифікуються. Сьогодні підприємству необхідно керуватися, насамперед, такими факторами, що впливають на формування та реалізацію системи управління, оскільки це дозволить йому повною мірою реалізувати свій потенціал для досягнення позитивних результатів. По-перше, в забезпеченні споживача якісним продуктом, по-друге, у здійсненні успішної конкурентної боротьби на міжнародному ринку. Вдосконалення механізму управління ЗЕД в умовах глобалізації та дії світової геополітичної кризи в Україні вимагає перегляду багатьох

економічних категорій, наповнюючи їх новим змістом і практичним змістом. Без впровадження даних економічних категорій неможливо досягти ефективного функціонування будь-якого господарюючого суб'єкта. Тому, для визначення кластерів підприємств сфери послуг за відносної схожості інституцій, які є основою їх інфраструктурно-інституційного забезпечення, необхідно виявити основні організації, які контролюють і забезпечують діяльність останніх.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблема інфраструктурно-інституційного забезпечення підприємств сфери послуг в Україні носить комплексний характер. Методичні та практичні питання вище зазначеної проблематики опрацьовуються багатьма авторами, зокрема: Гринько Т.В. [2], Пакуліна А.А. [3], Питуляк Н.С. [4], Проскурня М.Г. [5], Ярошенко Ф.О. [6], Хлістунова Н.В. [10].

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Разом значною кількістю наукових опрацювань, залишається не вирішеною проблема визначення кластерів підприємств сфери послуг для подальшого удос-

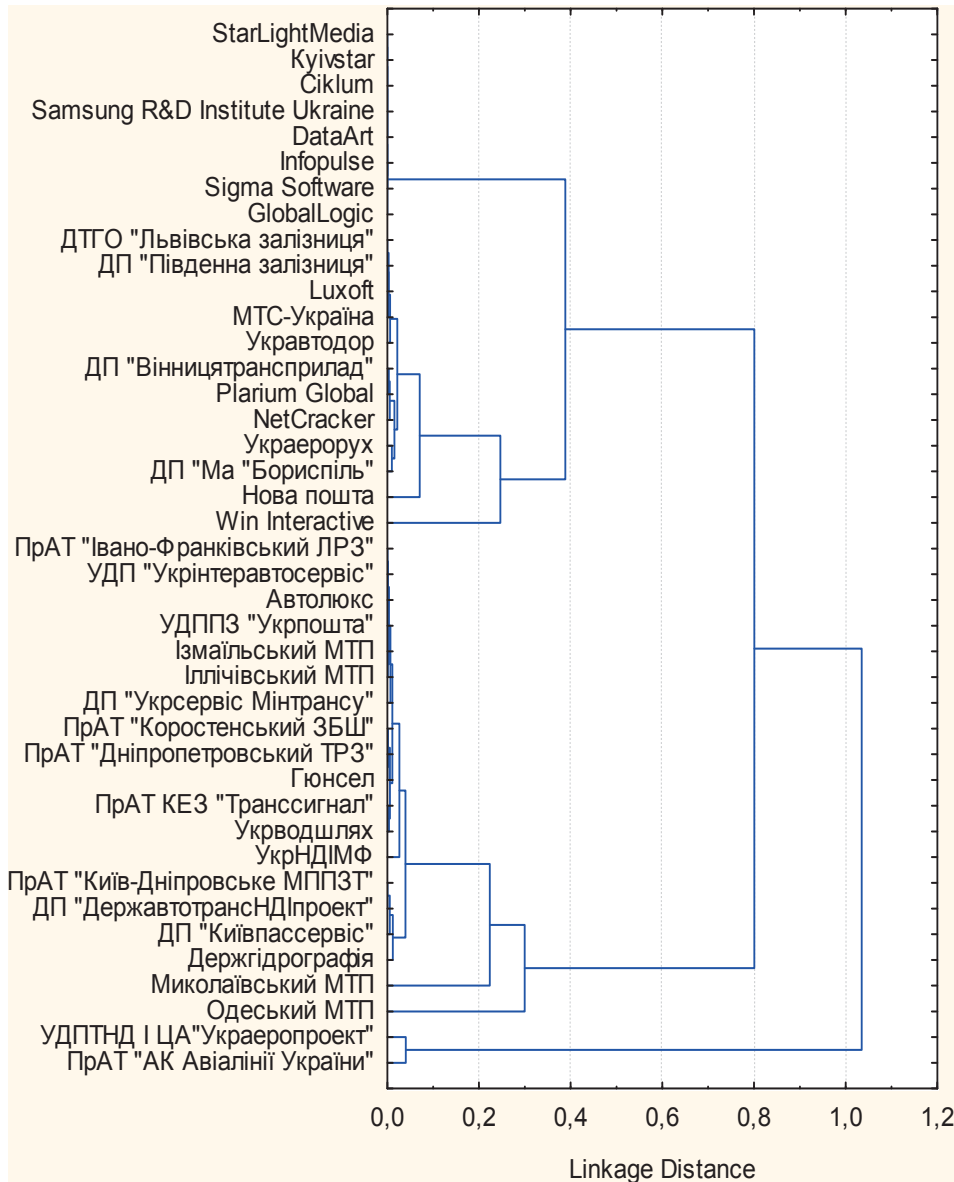

Рис. 1. Деревовидна дендограма кластеризації аналізованих підприємств України за показниками інфраструктурно-інституційного забезпечення

Джерело: [4; 9].

коналення підходів до покращення умов зовнішньоекономічної діяльності. Тому нагальною потребою є визначення кластерів підприємств сфери послуг за відносної схожості інституцій, які є основою їх інфраструктурно-інституційного забезпечення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Слід відмітити, що підприємства транспортної сфери мають високий рівень інституційної завантаженості, що, на нашу думку, є досить дискусійною тезою з позицій розвитку. Для розробки подальших рекомендацій щодо удосконалення інфраструктурно-інституційного забезпечення підприємств сфери послуг доцільно виявити організації, які становлять їх інституційний коридор. Як свідчить систематизація формальної інституційної системи підприємств двох аналізованих галузей підприємства сфери транспортних послуг мають набагато більше інституцій, що регламентують їх діяльність

на противагу підприємствам сфери інформаційних послуг, діяльність яких регламентується досить невеликою кількістю законодавчих актів та формальних організацій [1; 2].

Для визначення релевантності та систематизації підприємств України за характером інфраструктурно-інституційного забезпечення нами було обрано 41 підприємство, що представляють галузі транспортної та інформаційної сфери. Обидві категорії підприємств являють собою підприємства сфери послуг та обрані тому, що публікують щорічні звіти своєї діяльності і погодились надати деяку внутрішню інформацію про свою діяльність. Характеристиками, за якими вони порівнювались, стали наступні: чистий дохід від реалізації (тис. грн.); собівартість (тис. грн.); сплачено до бюджету (тис. грн.); чисельність персоналу в еквіваленті повної зайнятості; кількість законодавчих актів, які регулюють діяльність підприємств; частки інвестицій в сумарному обсязі прибутку до оподаткування (%); кількість підприємств постачальників та аутсортерів; кількість організацій фінансового сектору з якими співпрацює організація. За допомогою пакету програми "Statistics7" було скомбіновано вхідні данні для вирішення завдань кластерного аналізу.

Загалом розрахована деревовидна дендограма кластеризації аналізованих підприємств України за показниками інфраструктурно-інституційного забезпечення представлено на рисунку 1.

Таким чином, за допомогою цього методу отримали ієрархічну структуру підприємств за зазначеними характеристиками, що дозволяє виділити однорідні утворення — "кластери". Як видно з рисунка 1 на дистанційному рівні від 0,1 до 0,4 можна виділити 2 кластерних утворення.

У кластер №1 згрупувались 20 підприємств сфери як транспортних, так і інформаційних послуг, які безперечно мають досить великі сегменти в національній економіці України. Першою відмінною рисою підприємств першого кластеру є те, що переважна кількість підприємств, що потрапила у цей кластер, є підприємствами сфери інформаційних послуг. Також до цього кластеру потрапили деякі підприємства сфери транспортних

Таблиця 1. Значення показників першого кластеру інфраструктурно- інтегрованих підприємств

Назва підприємства	Чистий дохід від реалізації тис. грн.	Собівартість тис. грн.	Сплачено до бюджету тис. грн.	Чисельність персоналу в еквіваленті повної зайнятості	Кількість законодавчих актів, які регулюють діяльність підприємств	Частки інвестицій в сумарному обсязі прибутку до оподаткування (%)	Кількість підприємств постачальників та аутсорсерів	Кількість організацій фінансового сектору з якими співпрацює організація
Win Interactive	1018	7796	2081	8217	15	17	3	43
Нова пошта	1155	1762	2106	4823	19	5	32	21
ДП "Ма "Бориспіль"	1577	9047	4221	4069	26	2	21	19
Украерорух	2385	1751	1973	5342	32	3	15	22
NetCracker	2348	1744	4981	802	13	21	2	23
Plarium Global	1776	1409	1753	98	54	13	3	23
ДП "Вінницятрансприлад"	7633	5639	9894	310	43	5	32	12
Укравтодор	1445	1422	1031	113	45	4	23	9
МТС-Україна	7235	6443	9172	41803	18	13	4	29
Luxoft	6038	5445	6223	1275	32	11	12	19
ДП "Південна залізниця"	7370	66571	2873	38820	65	3	34	8
ДТГО "Львівська залізниця"	7732	6992	229	43723	43	1	24	12
GlobalLogic	2898	2684	4938	2367	14	15	54	23
Sigma Software	4002	13963	1370	27620	11	15	4	23
Infopulse	6400	2360	4575	112	14	15	1	12
DataArt	1779	1274	1679	51	11	16	1	22
Samsung R&D Institute Ukraine	3072	2786	6722	1118	15	18	4	31
Ciklum	9973	8967	5654	51754	11	21	54	45
Kyivstar	9144	8182	5938	41680	18	15	28	38
StarLightMedia	6826	6394	7754	46621	13	16	21	42

Джерело: [6; 9].

послуг, проте саме з причин високої ринкової інтегрованості та застосування інформаційних технологій у своїй діяльності. Так, наприклад, за таким показником інфраструктурно-інституційного забезпечення, як кількість організацій фінансового сектору, з якими співпрацює організація, підприємства першого сектору дуже схожі. Так, узагальнення структури фінансових організацій серед аналізованих, підприємства першого кластеру дає змогу стверджувати, що вони активно співпрацюють з інвестиційними банками, страховими холдингами та синтетичними фінансовими інституціями, які забезпечують наявність фінансових ресурсів за межами країни [3; 5].

Також слід відмітити, що серед підприємств, які увійшли до першого кластеру, значна кількість не показує високий показник прибутку та сплати до бюджету, проте, на нашу думку, це пов'язано з наявною кількістю підприємств постачальників та аутсорсерів. Насамперед, зазначені підприємства мають значний рівень рентабельності, разом з цим, на основі залучення значної кількості компаній, що займаються аутсорсингом, досягається ефект зниження номінального чистого доходу, тим самим у результаті таких дій в цих компаніях

акумулюються так звані "сірі кошти", що в багатьох випадках є джерелом для інвестування. Таким чином, слід підкреслити, що в узагальненому вигляді підприємства першого кластеру являються в значній мірі інтегрованими в інфраструктурно-інституційний простір, та завдяки тісним зв'язкам з фінансовим та аутсорсінговими організаціями мають значний рівень тонізації прибутків. Також слід додати, що ще одною характерною рисою підприємств першого кластеру є відносно невелика кількість регламентуючих інституційних правил, за допомогою яких реалізується державне регулювання. Загалом значення показників першого кластеру ринково інтегрованих підприємств за інфраструктурно-інституційного забезпечення представлено в табл. 1.

У кластер №2 згрупувались 16 підприємств виключно транспортних послуг, що говорить про значний рівень диференціації між цими двома провідними підгалузями в розрізі структури інфраструктурно-інституційного забезпечення. Підприємства, що згрупувались до другого кластеру, на відміну від підприємств першого кластеру, мають значні відмінності майже по всіх порівнюваних показниках. Перш за все слід відмітити, що одною з головних характеристик є досить велика кількість

Таблиця 2. Значення показників другого кластеру інституційно-орієнтованих підприємств

Назва підприємства	Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	Собівартість, тис. грн.	Сплачено до бюджету, тис. грн.	Чисельність персоналу в еквіваленті повної зайнятості	Кількість законодавчих актів, які регулюють діяльність підприємств	Частка інвестицій в сумарному обсязі прибутку до оподаткування (%)	Кількість підприємств постачальників та аутсорсерів	Кількість організацій фінансового сектору, з якими співпрацює організація
Держгідрографія	2438	1316	4282	613	54	15	32	9
ДП "ДержавотрансНДІпроект"	3730	2948	8163	100	24	2	32	5
ПрАТ "Київ-Дніпровське МППЗТ"	2688	2432	6868	1991	65	3	12	8
УкрНДІМФ	5342	4529	855	974	29	3	33	6
Укрводшлях	3114	61221	1411,	982	26	2	25	5
ПрАТ КЕЗ "Трансигнал"	3353	9727	192	76	43	4	14	23
Гюнсел	1473	1210	1372	786	42	6	21	8
ПрАТ "Дніпропетровський ТРЗ"	2226	1840	2445	1216	43	5	32	6
ПрАТ "Коростенський ЗБШ"	1086	1041	7548	363	45	4	43	8
ДП "Укрсервіс Мінтрансу"	2584	3531	7004	1372	23	2	43	9
Іллічівський МТП	7691	6550	9726	1174	33	2	23	17
Ізмаїльський МТП	2102	1617	2921	724	43	1	21	19
УДППЗ "Укрпошта"	3697	3433	1895	13215	2	1	12	23
Автолюкс	7190	6467	5931	1064	43	17	25	12
УДП "Укрінтеравтосервіс"	8496	6183	7451	396	43	2	43	8
ПрАТ "Івано-Франківський ЛРЗ"	4065	34092	3221	272	54	13	2	6

Джерело: [9].

законодавчих актів, які регулюють діяльність підприємств, що, на нашу думку, має досить дискусійне значення. Справа в тому, що така значна кількість законів та інституцій, що стежить за їх виконанням є не дуже позитивним станом, оскільки для таких підприємств це перетворюється на додаткові витрати при реалізації їх діяльності, що несе за собою значний спад рентабельності. Загалом значення показників другого кластеру інституційно-орієнтованих підприємств наведено у таблиці 2.

У процесі авторського опитування підприємств другого кластеру виявилось, що через значну кількість інституцій, які забезпечують функціонування зазначених підприємств, сума сплачених до бюджету грошових коштів на порядок вище за показники підприємств кластера номер один. Таким чином, можна стверджувати, що кластерний аналіз виявив приналежність підприємств кластеру номер два до інституційного виміру на противагу підприємствам кластеру номер один з приналежністю до інфраструктурної складової. Пояснюючи такий авторський підхід слід зазначити, що під інфраструктурною складовою слід розуміти організації, які забезпечують функціонування, проте виконання правил, які диктують ці організації не завжди обов'язкові. Так, наприклад, при роботі підприємства зі страховою компанією чи банком при певних умовах підприємство може перейти від одного обслуговуючого підприємства до іншо-

го без усіляких проблем. Проте, якщо говорити про інституційну складову, то правила до виконання обов'язкові. Але не завжди значна кількість інституційних рамок є доцільною для розвитку підприємств. Як видно з таблиць аналізу підприємств, на противагу першому кластеру, підприємства другого кластеру мають гірші фінансові показники та інвестиційну привабливість, що говорить про дискусійність доцільності інституційної складової забезпечення діяльності підприємств сфери послуг. До того ж слід відзначити, що пристосування до умов ринку підприємств другого кластеру є досить складним, оскільки майже всі вони є підприємствами з державним капіталом чи частково державним капіталом [10].

У результаті проведення кластерного аналізу, було виявлено, що не всі підприємства потрапили до кластерів, тобто деякі не схожі за своїми характеристиками інфраструктурно-інституційного забезпечення на два попередніх кластерних утворення. Ці підприємства є досить відомими в Україні, проте через деякі політико-економічні особливості розвитку національної економіки не мають інтегрованості до інфраструктурної складової та працюють за державними замовленнями, що виражається у інтегрованості цих підприємств лише до інших державних установ. Слід відзначити, що підприємства, які не увійшли до кластерних утворень є крайньою формою інституційного тиску, коли через надвисокі інституційні рамки, підприємства не мають

змоги розвивати зв'язки, що лежать за межею державних структур, і як наслідок формують зв'язки з організаціями тільки державного характеру.

ВИСНОВОК

Отже, в ході кластеризації інфраструктурно-інституційного забезпечення підприємств сфери послуг було виявлено кластерні утворення підприємств, які, безумовно, надають переконливі результати, що характеризуються високою достовірністю та науковою новизною. Так, згідно з результатами проведеного дослідження, на дистанційному рівні від 0,1 до 0,4 було виділено 2 кластерних утворення. В кластер № 1 згрупувались 20 підприємств сфери як транспортних, так і інформаційних послуг, які, безперечно, мають досить великі сегменти в національній економіці України. Першою відмінною рисою підприємств першого кластеру є те, що переважна кількість підприємств, що потрапила у цей кластер є підприємствами сфери інформаційних послуг. Також до цього кластеру потрапили деякі підприємства сфери транспортних послуг саме з причин високої ринкової інтегрованості та застосування інформаційних технологій у своїй діяльності. В кластер №2 згрупувались 16 підприємств виключно транспортних послуг, що говорить про значний рівень диференціації між цими двома провідними підгалузями в розрізі структури інфраструктурно-інституційного забезпечення. Підприємства, що згрупувались до другого кластеру, на відміну від підприємств першого кластеру, мають значні відмінності майже по всіх порівнюваних показниках. Перш за все слід відмітити, що однією з головних характеристик є досить велика кількість законодавчих актів, які регулюють діяльність підприємств, що, на нашу думку, має досить дискусійне значення. Справа в тому, що така значна кількість законів та інституцій, що стежить за їх виконанням, є не дуже позитивним станом, оскільки для таких підприємств це перетворюється на додаткові витрати при реалізації їх діяльності, що несе за собою значний спад рентабельності. Таким чином, подальше визначення чутливості діяльності підприємств сфери послуг на умови інфраструктурно-інституційного забезпечення є досить актуальним.

Література:

1. Всесвітній економічний форум [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2013-2014/>
2. Гринько Т.В. Особливості сучасних інноваційних процесів підприємств сфери послуг [Електронний ресурс] / Т.В. Гринько // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. — 2013. — № 1. — С. 106—109
3. Пакуліна А.А. Ефективна реалізація інвестиційного потенціалу сфери підприємств сфери послуг / А.А. Пакуліна // Економічний простір. — 2013. — № 73. — С. 134—144.
4. Питуляк Н.С. Логістична система — основа підвищення ефективності функціонування підприємств сфери послуг / Н.С. Питуляк // Інноваційна економіка. — 2013. — № 6. — С. 218—221.
5. Проскурня М.Г. Методологічний інструментарій управління конкурентоспроможністю послуг підприємств

сфери інформаційних технологій [Електронний ресурс] / М.Г. Проскурня // Стратегія економічного розвитку України. — 2013. — № 32. — С. 145—154.

6. Реформування податкової системи України: теорія, методологія, практика: монографія / [Ф. О. Ярошенко, П.В. Мельник, А.І. Мярковський та ін.]; за заг. ред. М.Я. Азарова. — К.: Міністерство фінансів України, 2011. — 656 с.

7. Соціально-економічний розвиток України (регіональний розріз) за січень 2010 року [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. Новини. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Статистичний щорічник України за 2014 рік / Державний комітет статистики України; [за ред. О.Г. Осауленка]. — К.: Консультант, 2015. — 592 с.

9. Статистика діяльності корпорацій в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrstat.org/en>

10. Хлістунова Н.В. Проблеми та недоліки в системі управління стратегічною гнучкістю вітчизняних підприємств сфери послуг [Електронний ресурс] / Н.В. Хлістунова // Економічний простір. — 2013. — № 72. — С. 249—261.

References:

1. The world economic forum (2014), Annual report, available at: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2013-2014/>
2. Grinko, T. V. (2013), "Features of modern innovation processes of the enterprises of sphere of services", *Derzhava ta regiony. Ser.: Ekonomika ta pidpriemnitstvo*, vol. 1, pp. 106—109
3. Pakulina, A. A. (2013), "Effective implementation of the investment potential of the sector pidpriemstvo services sector" *Ekonomichnyi prostir*, vol. 73, pp. 134—144.
4. Putylyak, N. C. (2013), "Logistic system is the basis of increase of efficiency of functioning of the enterprises of sphere of services", *Innovatslyna ekonomika*, vol. 73, pp. 218—221.
5. Proskurnia, N. G. (2013), "Methodological tools of management competitiveness of enterprises in the sphere of information technology services", *Strategiya ekonomichnogo rozvitku Ukraini*, vol. 34, pp. 145—154.
6. Yaroshenko, F.O. Mel'nyk, P.V. and Miarkovs'kyj, A.I. (2011), *Reformuvannya podatkovoi systemy Ukrainy: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Reforming the tax system of Ukraine: Theory, Methodology, Practice], *Ministerstvo finansiv Ukrainy*, Kyiv, Ukraine.
7. Socio-economic development of Ukraine (2014), Annual report, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Statistical report of Ukraine (2014), The state Committee of statistics of Ukraine, available at: http://www.ukrstat.gov.ua/plansite/pl_2015__p.htm
9. Statistics of corporate activities in Ukraine (2014), available at: http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_%202013.pdf
10. Hlistunova, N. V. (2013), "Problems and shortcomings in the management of the strategic flexibility of the domestic service industries", *Ekonomichnyi prostir*, vol. 72, pp. 249—261.

Стаття надійшла до редакції 08.09.2015 р.